FAGBLAD FOR UNDERVISERE

folkeskolen FORSKNING

TILLÆG TIL FOLKESKOLEN NR. 22, 21. DECEMBER 2017

Hvorfor klarer anden generation sig så dårligt i skolen i Danmark?

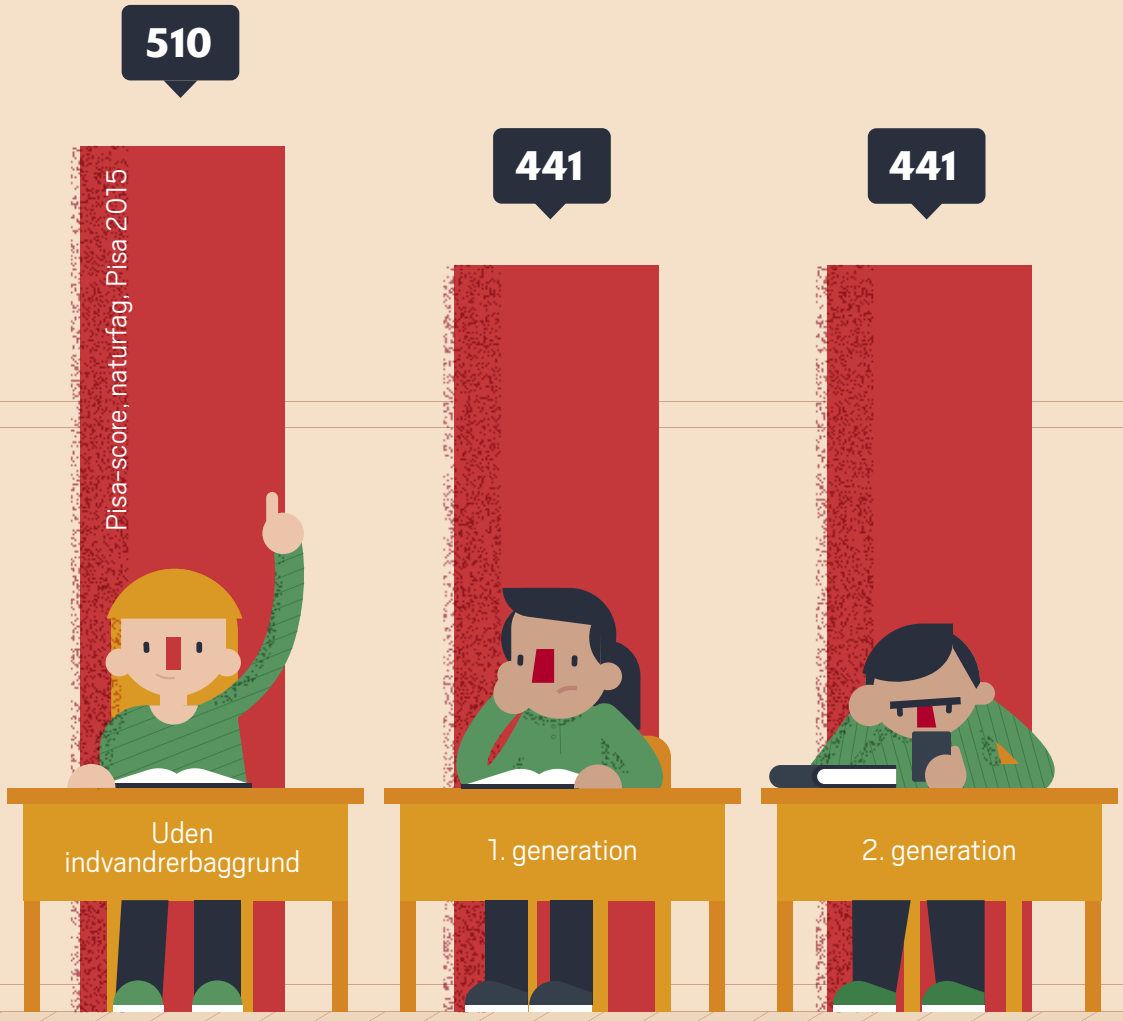

Læs forskernes bud på, hvad der går galt, når børn af indvandrere møder skolen – og hvad vi kan gøre ved det.

TEKST: HANNE HELLISEN • FOTO: LARS JUST • GRAFIK: FERDIO.COM

Alle børn er unikke – også de tosprogede

Lærerne skal være opmærksomme på deres egne (ubevidste) fordomme, når de underviser elever med indvandrerbaggrund. Som lærer kan man nemlig komme til at ødelægge de tosprogede elevers følelse af at høre til i skolen.

Andengenerationsindvandrer-elever, der er født og opvokset i Danmark, klarer sig ikke bedre end børn, der er kommet til Danmark fra udlandet. På det punkt skiller den danske skole sig negativt ud i forhold til de andre lande i de store Pisa-undersøgelser. Laila Colding Lagermann, ph.d. og ekstern lektor på Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet, er en af de forskere, som har undret sig over dette.

I sin ph.d. fra 2014 undersøgte hun, hvorfor unge med anden etnisk baggrund tilsyneladende klarer sig fagligt dårligere i skolen, og hvad elevernes muligheder og begrænsninger er for at deltage i det, der foregår i skolen, set fra de unges perspektiver. Det handler blandt andet om, at skolen inkluderer og ekskluderer blandt eleverne i skolen. Disse processer kan forstås som sociale og kulturelle fænomener. De tosprogede børn kan opleve sig ekskluderede fra det, der foregår i skolen, hvilket kan medvirke til, at skolen og skolearbejdet nedprioriteres, fordi de oplever, at det, de kan bidrage med i den sammenhæng, ikke er relevant i skolen. Derudover peger hun også på den generelle samfundsretorik over for indvandrere, som kan opleves som hård og fremmedgørende.

Positive relationer nødvendige for skoleglæden

Laila Colding Lagermann underkender ikke, at elevernes sprog og baggrund generelt har en betydning for, hvordan de klarer sig fagligt, men for hende at se handler det ikke mindst om relationer. Hendes og anden uddannelsesforskning har vist, at positive lærer-elev-relationer er afgørende for læring og trivsel. Det er afgørende for eleven, at han oplever, at læreren kerer sig om ham, siger hun og peger på, at børns læring og trivsel tager udgangspunkt i tre grundlæggende behov: Eleven skal opleve at være medbestemmende i undervisningen. Eleven skal opleve sig kompetent i forhold til de opgaver, man bliver stillet. Det sidste behov er samhørighed. Mennesker er sociale væsener, og børn har behov for at opleve sig som en del af et positivt læringsfællesskab.

»Hvis man igennem en årrække har følt sig fremmedgjort og oplever, at man ikke kan levere det, man tror, der bliver forventet, så vil man søge anerkendelse andre steder. For eksempel blandt vennerne«, siger hun og understreger, at det altid er vigtigt, at læreren har positive forventninger til eleverne, fordi forventninger til eleverne på mange måder fungerer som selvopfyldende profetier.

Laila Colding Lagermann
PH.D. OG EKSTERN LEKTOR
PÅ DANMARKS INSTITUT FOR PÆDAGOGIK
OG UDDANNELSE, AARHUS UNIVERSITET

MØD FORSKEREN

Sanne Grubert
LÆRER I DANSK OG VEJLEDER I DANSK
SOM ANDETSPROG PÅ RØDKILDE SKOLE
I VANLØSE I KØBENHAVN

Mød forskeren
Om interviewet

Folkeskolen Forskning har sat ph.d., cand.pæd. i pædagogisk psykologi Laila Colding Lagermann i stævne til et interview om hendes forskning i in- og eksklusionsprocesser blandt børn og unge i skolen, og hvordan unge med anden etnisk baggrund oplever at blive marginaliseret. Laila Colding Lagermann er selv uddannet lærer. Med til interviewet er lærer Sanne Grubert fra Rødkilde Skole i Vanløse. På hendes skole er 27 procent af eleverne tosprogede. Hun underviser i dansk i udskolingen og er derudover vejleder i dansk som andetsprog i skolens resursecenter.

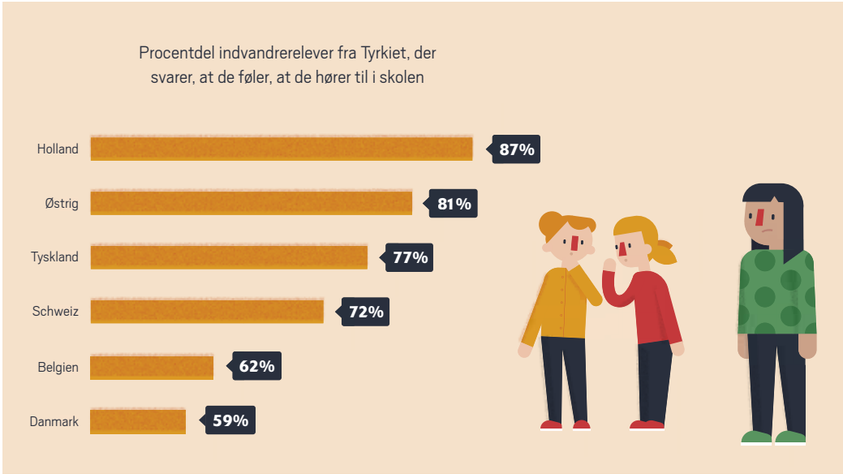

Kilde: Francesca Borgonovi, OECD/Pisas databaser 2006, 2009, 2012, 2015

»Hvide« idealer hersker

»Min forskning har flere overlap med Laura Gilliams forskning om børn med anden etnisk baggrund. Gilliam hævder, at disse børn ikke oplever skolen som et sted for dem. De oplever en opdeling mellem dem og danskerne. Det er helt ned i, hvem der bliver rost, hvad de bliver rost for, hvem der tit bliver skældt ud, og hvad de bliver skældt ud for«, siger Laila Colding Lagermann og forklarer, at børnene med anden etnisk baggrund oplever, at de får mere skældud end de etnisk danske børn, og at det er forskelligt, hvad der bliver skældt ud for.

Sanne Grubert, lærer og vejleder i dansk som andetsprog på Rødkilde Skole i Vanløse i København, kender selv denne problemstilling.

»Jeg tager mig selv i at korrigere nogle af de tosprogede drenge mere end de andre. Men jeg føler også, at jeg bliver nødt til det. Jeg har 27 elever i en klasse, og jeg skal få alle børn til at være i rummet, og jeg synes, det er svært ikke at blive ved med at sige til nogle bestemte elever, at de ikke skal råbe igennem klassen. Følelsen for nogle af de drenge er sikkert, at jeg altid skælder dem ud«.

Laila Colding Lagermann understreger, at arbejdet med relationer er langvarigt, og at det bliver vanskeliggjort af høje klassekvotienter og andre forhold, som lærerne ikke har indflydelse på.

»Det er svært, og jeg har selv prøvet at stå på gulvet med 28 elever og skulle have det til at fungere», siger Laila Colding Lagermann, men holder fast i, at det er vigtigt, at man som lærer giver plads til forskellighed i en klasse. Det handler ifølge hende også om de forforståelser, man har som lærer.

Ifølge den britiske uddannelsesforsker David Gillborn rammesættes undervisningen af læreres formelle og uformelle konstruktioner af »den ideelle elev«, som præges af lærerens opfattelser af køn, social klasse og etnicitet.

»Vi har alle sammen forforståelser også i forhold til race og etnicitet. For eksempel kropstegn som brun hud, mørkt hår, tørklæde. Det er tegn, der for mange ikke konnoterer hvid danskhed, som de kender det. Ifølge Gillborn kommer disse forestillinger til at spænde ben for nogle af de elever, der falder uden for vores forståelse af den ideelle elevadfærd«, forklarer Laila Colding Lagermann. Lærerne bør arbejde med at få øje på deres egne blinde pletter i forhold til elever med anden etnisk baggrund, for først der kan man som lærer handle.

Find dine blinde pletter

»Hvordan kan vi få øje på de blinde pletter, når de netop er blinde?« spørger Sanne Grubert.

»Vi skal være nysgerrige på vores egne forståelser. Det er muligt, at vi ikke får øje på noget. Men måske er der noget i den måde, jeg går til mine elever på, der spænder ben for det, jeg gerne vil«, svarer Laila Colding Lagermann.

For eksempel skal man være varsom med generaliserede forståelser af, hvad det vil sige →

Laila Colding Lagermann er ikke i tvivl om, at lærerne har de bedste intentioner, når de forsøger at inkludere tosprogede elever ved at nedtone deres etnicitet. Men intentioner er ikke styrende for effekten, og eleverne føler sig ikke nødvendigvis inkluderet.

Sådan kan man arbejde med de blinde pletter

Arranger en temadag, eller reflekter selv over, hvilke forståelser du har, og hvordan det påvirker dagligdagen:

- Hvordan er jeg med til at konstruere forståelser af etnicitet og kultur?
- Hvordan oplever jeg, at disse konstruktioner er med til at begrænse elevernes muligheder for deltagelse i skolen? Hvordan kan jeg udvide mulighederne?
- Hvordan kan jeg arbejde med elevernes forskellighed uden at generalisere, for eksempel »sådan er arabere«, »det er, fordi hun er muslim« (underforstået »sådan er muslimer«)?
- Hvordan kan jeg konkret arbejde anerkendende med, at hver elev er unik og samtidig er ligesom alle andre?
- Hvordan kan jeg arbejde anerkendende med elevernes betydninger af, hvad det vil sige at være muslim, have marokkansk, libanesisk, palæstinensisk baggrund?

Kilde: Det ved vi om: Børn, unge og etnicitet i skolen (2017)

at komme fra Libanon, eller at forældrene kommer fra Pakistan. For så forstår man eleven hen over hovedet på ham.

»Ofte ser disse elever sig selv som danskere med arabisk eller somalisk baggrund«, siger Laila Colding Lagermann, der i sin ph.d. interviewede Aisha, som er fra Somalia og bærer tørklæde. Aisha sagde: »Jeg er lige så dansk som alle andre danskere«. Alligevel oplevede hun, at folk ikke så hende som dansker, fordi hun så anderledes ud.

»Eleverne oplever de her ting. En af drengene er klar over, at der er noget tøj, han ikke kan gå i, hvis han vil aflæses mere dansk. Han synes, Canada Goose-jakker er seje, men han kan ikke gå med én, fordi han hedder Mounir og bor, hvor han bor. Hvis han tager en kæmpe dunjakke på, oplever han at blive låst fast i en forestilling af andre«, fortæller hun.

Gode intentioner er ikke lig med gode resultater

På trods af at alle medbringer forforståelser af andre, pointerer Laila Colding Lagermann, at forskning samtidig viser, at lærerne i høj grad *agerer* farveblinde. Selvom lærerne ser forskelle, forsøger de at tone det ned. Folkeskolen er præget af idealet om lighed, men idealet er dog ikke helt uproblematisk, fordi der med det løber det, der i forskningen betegnes som en (hvid) farveblindhed, der refererer til en (hvid) idé om etnicitet og race som ubetydelige sociale kategorier i en dansk kontekst. Men på den lange bane bliver det et problem, fordi forskning viser, at etnicitet *har* en betydning for, hvordan et individ eller en gruppe placeres i det sociale eller økonomiske hierarki.

»Jeg er sikker på, at lærere har de bedste intentioner. Vi har set, hvad forskelsbehandling historisk set har betydet, og det gør, at vi meget nødigt fremhæver farveforskelle.

Hvor ved hun det fra?

Laila Colding Lagermann, ekstern lektor på Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet, og underviser på UCC.

I 2014 forsvarede hun ph.d.en »Unge i – eller ude af? – skolen. Marginaliseringsprocesser og overskridende forandringsbevægelser blandt udskolingselever med etnisk minoritetsbaggrund«. Her undersøgte hun blandt andet en københavnsk og en svensk 9. klasse og lærernes håndtering af tosprogede elever samt elevernes muligheder og begrænsninger for at deltage i det, der foregår i skolen. Centralt for hendes undersøgelse var især at høre de tosprogede elevers egne oplevelser med skolen, lærerne og fællesskaber.

Hun udgav i sommer bogen »Det ved vi om: Børn, unge og etnicitet i skolen« (Dafolo), hvor hun gennemgår forskningen på feltet, som den ser ud lige nu, og hun kommer med konkrete anbefalinger til lærerne.

Men selvom vi har velmenende intentioner, er det ikke ensbetydende med en god effekt. Effekten kan blive, at vi underminerer en underliggende ulighed«, siger Laila Colding Lagermann. »Der *er* forskel. De her børn oplever forskelle hver eneste dag i større eller mindre grad - både Mounir, der ikke kan gå i noget bestemt tøj, og pigen med tørklædet, der ikke kan få job hos den lokale bager«.

»Skal vi italesætte sammen med børnene, hvad det er for fordomme, de er oppe imod, og sige ligeud, at de skal være ti procent bedre end de etnisk danske børn, snarere end at skjule det?« spørger Sanne Grubert.

»Som lærer bør man i hvert fald have en nysgerrighed på hver enkelt elevs unikhed. For nogle betyder det for eksempel meget, hvor de kommer fra, mens det for andre betyder mindre«, svarer Laila Colding Lagermann.

Hård samfundsretorik

I Laila Colding Lagermanns ph.d. var hun ude på både en københavnsk skole og en skole i Malmø. En del af hendes undren gik på, hvad det er, vores svenske naboer kan, som vi ikke kan i Danmark.

»I Sverige er der velkomstbrochurer til forældrene om, hvad de kan forvente sig af skolen. Her står, at vi forpligter os som skole til at hjælpe dit barn sådan og sådan. Det er en helt anden retorik og sprogbrug, og det er ikke bare på skoleplan, men også på samfundsmæssigt plan«, forklarer hun og henviser til den til tider skingre danske retorik om udlændinge og indvandrere. Den måde, vi taler om »de andre« på, oplever eleverne også, og det påvirker, om de føler sig som en del af fællesskabet.

»I USA har de positiv forskelsbehandling af sorte på nogle områder. Det er en måde på at anerkende, at det, vi på et tidspunkt har haft gang i, har haft fatale følger for vores samfund. Det at agere farveblindt og sige, at alle har lige muligheder, er ikke altid godt, fordi forskning peger på, at dette langtfra er tilfældet. Det handler om at anerkende, at der er forskel, og jeg skal som lærer anerkende, at mine elever oplever den ulighed. Først dér kan jeg gribe det an«.

Ifølge Laila Colding Lagermann er en af løsningerne, at man som lærer skal være varsom med generaliseringer, og man skal tage udgangspunkt i det enkelte barn.

»Hvis man går ud fra, at mennesker har grunde til at handle, som de gør, hvad er så grunden til, at Assad møder op hver eneste dag og bliver ved med at være irriterende? Hvad kan det handle om?« spørger hun retorisk.

folkeskolen@folkeskolen.dk

Lærer Sanne Grubert (til højre) underviser på Rødkilde Skole, hvor 27 procent af eleverne er tosprogede. Hun kender udfordringerne med at løfte eleverne fagligt.

TEKST: DORTHE KIRKGAARD NIELSEN • GRAFIK: FERDIO.COM

ET ANDET PERSPEKTIV

Kultursociolog
Bolette Moldenhawer

Dansk undervisning kan være svær at forstå

Langt de fleste indvandrerelever vil rigtig gerne klare sig godt i skolen, men måden, danske lærere underviser på, udfordrer. Retorikken over for især muslimske indvandrere har også indflydelse på elevernes præstationer. Det siger kultursociolog og lektor i pædagogik Bolette Moldenhawer.

Når matematiklærer Larsen underviser, er det ikke bare matematisk. Det faglige, sociale og didaktiske blandes, og netop den danske måde at undervise på kan være svær at gennemskue for nogle elever med indvandrerbaggrund. Selv hvis de er født og opvokset i Danmark og taler dansk, er de ikke hjemmevante i dansk skolekultur.

Kultursociolog og ph.d. Bolette Moldenhawer fremhæver den danske måde at undervise på som en af udfordringerne for andengenerationsindvandrerelever i det danske skolesystem. Hun mener, at lærerne i langt højere grad bør have blik for elevernes sociokulturelle platform.

Igennem sine mangeårige observationer af etniske minoriteter i skolen kan hun se, at nogle andengenerationsindvandrerelever har svært ved at udtrykke sig i fagene. De har svært ved at forstå og lære det vokabularium, som er nødvendigt for at komme helt ind under huden på fagene i den danske skole.

»Hvor man i mange lande underviser meget fagfagligt, og indvandrerelever derfor kun skal lære et fagligt vokabularium, er det anderledes i Danmark. Man skal lære et særligt sprog for at kunne forklare forskellige måder at ræsonnere matematik på, man skal arbejde projektorienteret, involvere det personlige, kunne argumentere, kende nogle sociale spilleregler, og står du på et andet kulturelt fundament, kan det være vanskeligt«, siger Bolette Moldenhawer.

Sværere at opdage

På samme måde kan det være svært at overtage den danske norm for et godt forældresamarbejde, fordi indvandrerelevernes forældre ikke altid forstår, hvorfor den måde, forældresamarbejdet i Danmark foregår på, er den rigtige måde. De forstår heller ikke, hvordan de skal praktisere det. Derfor vælger nogle af dem helt at trække sig.

Bolette Moldenhawer mener ikke, at man af den grund skal ændre måden at undervise på eller samarbejdet med forældrene. Blot have en større forståelse for, at for nogle indvandrerelever er det rigtig svært.

»Vi står alle på en kulturel platform, og den er altafgørende for den måde, vi agerer og interagerer på. Så lærerne skal anerkende og have en forståelse for elevernes kultur →

Hvor ved hun det fra?

Kultursociolog Bolette Moldenhawer har siden 1995 forsket i etniske minoriteter i den danske skole fra grundskolen til gymnasiet. Hun er ph.d. og lektor på Afdeling for Pædagogik på Institut for Medier, Erkendelse og Formidling på Københavns Universitet.

Hun har gennem årene lavet både kvalitativ, kvantitativ og komparativ forskning og udgivet flere bøger om elever med anden etnisk baggrund end dansk.

Hun stod i 2008-2011 i spidsen for den danske del af det europæiske forskningsprojekt »Edumigrom«, der satte fokus på inklusion og marginalisering af unge med anden etnisk baggrund i skolerne i ni europæiske lande.

Fra 2013-2016 har hun forsket i den danske udvikling i politiske dokumenter/interventioner over for flygtninge og indvandrere fra anden verdenskrig til i dag og arbejder aktuelt med projektet »Permanent midlertidighed – en analyse af pædagogisk arbejde med asylsøgende børn«.

Tre elevgrupper

Langt de fleste indvandrerelever født i Danmark møder, ifølge Bolette Moldenhawer, skolen med et positivt ønske om at klare sig godt, men de møder skolen med tre forskellige strategier.

ETNISK STOLTHED
Indvandrerelever, der identificerer sig stærkt med deres etniske baggrund og har et stort netværk inden for deres eget etniske miljø uden at markere afstand til det danske samfund. De ser det ikke som en modsætning at have stærke kulturelle rødder og være en del af det danske samfund. De taler oftest på deres modersmål med deres forældre, men er samtidig de elever, der klarer sig allerbedst i den danske skole. De har en selvtillid og et ståsted, der gør, at de investerer i skolen og markerer, hvis der er noget, de ikke kan finde ud af eller ikke er gode til.
Overvejende piger.

REFLEKSIV ETNICITET
Indvandrerelever, der ser sig som en blanding af dansk og indvandrer, og som er orienteret mod at udvikle forskellige blandingskulturer, og som oftest bruger et blandingssprog, da netværket tit består af et bredt spektrum af indvandrere. De har også en positiv indstilling til skolen, men de har bare sværere ved det. Når de klarer sig dårligt, bebrejder de primært sig selv – ikke skolen. Lige fordeling af drenge og piger.

NEDTONET ETNICITET
Indvandrerdrenge bosat i indvandrerdominerede lokalområder. De opfatter sig klart som nogen, der ikke bliver anerkendt, og de har svært ved at identificere sig både med deres etniske baggrund og med det at være en del af det danske samfund. De er rodløse og frustrerede og har en kritisk indstilling til skolen. De har sværere ved at gå i skole, de markerer sjældent og klarer sig dårligere, og de er tilbøjelige til selvstigmatisering, fordi de hurtigere overtager nedsættende betegnelser af indvandrere.

Større taknemmelighed

Når indvandrerelever født og opvokset i Danmark ikke klarer sig bedre i skolen end indvandrerelever, der kommer til fra udlandet, kan det også handle om en større taknemmelighed hos første generation.

Da Bolette Moldenhawer skrev sin ph.d. i 1995, lagde hun sig op ad amerikanske studier fra John U. Ogbu og Carola og Marcelo Suárez-Orozco, alle professorer i antropologi. De viste præcis det, vi ser i Danmark nu: At afroamerikanske og mexicansk-amerikanske andengenerationsindvandrerelever klarede sig dårligere i skolen end ventet.

»De studier viste, at første generation var anderledes taknemmelige for at kunne skabe sig en fremtid, som de ikke kunne i hjemlandet. Anden generation sammenlignede ikke på samme måde deres livsmuligheder. De havde en forventning om at blive anerkendt, men blev det måske ikke, og samtidig lærte de at være unge på måder, hvor de begyndte at skille sig ud fra deres egen familie, begyndte at blive lidt kulturelt rodløse«.

»Den måde at se ens livsmuligheder på kan man godt sammenligne med det, vi ser i Danmark i dag«, mener Bolette Moldenhawer.

TEKST: HANNE HELLISEN • GRAFIK: FERDIO.COM

og baggrund - ikke for at stigmatisere dem i deres respektive kultur, men for at kunne tage udgangspunkt i det enkelte barns forudsætninger«, siger Bolette Moldenhawer.

Hendes forskning viser, at langt de fleste indvandrerelever kommer med et ønske om at klare sig godt i skolen - en vigtig pointe, som lærerne skal have et større blik for.

»Indvandrereleverne vil gerne, men nogle af dem kan ikke. Så der skal en større opmærksomhed på, hvad de ikke kan, så der kan sættes målrettet ind med et helt anderledes pædagogisk tilrettelagt arbejde med inspiration fra dansk som andetsprog-pædagogik«.

»Det kan dog være svært at fange eleverne, for de fortæller ikke, hvis de har svært ved et fag. De er meget stille og kan være svære at opdage i en skole, hvor inklusion og børn med forskellige diagnoser fylder«, siger Bolette Moldenhawer.

Hård retorik

Andengenerationsindvandrerelevers præsteren i skolen skal ses i sammenhæng med de øvrige opgaver, skolens professionelle skal varetage. Men også i forhold til samfundets retorik over for indvandrere.

»Min forskning har entydigt konkluderet, at skolen ikke er den eneste ansvarlige instans for at løfte indvandrereleverne. Den tilspidsede retorik over for indvandrere - specielt over for muslimer efter 9/11 - har stor betydning for deres præsteren, fordi de hele tiden skal forholde sig til deres baggrund. Netop andengenerationsindvandrerelever med muslimsk baggrund boner også negativt ud i Pisa-målingerne«.

Bolette Moldenhawer fortæller, at i forskningsprojektet Edumigrom klarede elever på muslimske friskoler sig bedre end elever i danske folkeskoler. Fordi de følte sig anerkendt, i højere grad forstod, hvad der blev undervist i, der var mere fokus på en afgrænset faglighed, og de skulle ikke hele tiden begrunde deres muslimskhed.

Hun understreger, at skal problemet med, at andengenerationsindvandrerelever ikke klarer sig bedre end førstegenerationsindvandrerelever, løses, er det langtfra nok, at man beder skolen om at løse det.

»Det er et vidtrækkende problem, som skal løses af samfundet som helhed«, siger Bolette Moldenhawer.

Kendt problem i mange år

Danmark halter bag efter andre vestlige lande, når det kommer til at løfte elever med indvandrerbaggrund i skolen.

Lige siden den første Pisa-undersøgelse i 2000 har det været et tilbagevendende resultat, at danske elever med indvandrerbaggrund fagligt klarer sig væsentlig dårligere end deres etnisk danske kammerater. Og at Danmark skiller sig ud ved, at det i lige så høj grad gælder elever med indvandrerbaggrund, som er født og opvokset i Danmark.

Når man måler på elevernes karakterer i skolen, er der dog tegn på fremgang over generationerne. Danmarks Statistik offentliggjorde for nylig en analyse af afgangskaraktererne 2012-2016. Her er konklusionen også, at indvandrere og efterkommere af indvandrere klarer sig dårligere i skolen end etnisk danske elever. Men andengenerationseleverne klarer sig karaktermæssigt bedre end første generation. Samtidig ser det ud til, at den lille gruppe tredjegenerationsindvandrerelever klarer sig bedre end anden generation. Elevernes oprindelsesland spiller en rolle for, hvordan de klarer sig, især andengenerationselever fra Tyrkiet og Libanon klarer sig dårligt, hvorimod elever med baggrund i Vietnam og Sri Lanka klarer sig godt.

Internationalt set skiller Danmark sig ud, forklarer Francesca Borgonovi, der er ph.d. og seniorforsker ved Direktoratet for Uddannelse og Kompetencer i OECD.

»Det er især andengenerationseleverne, der klarer sig dårligt i Danmark sammenlignet med alle andre lande«, siger Francesca Borgonovi og forklarer, at man ville forvente, at forholdene i Danmark lignede forholdene i Sverige. Hun peger på Holland, Australien og Canada som lande, hvor indvandrereleverne hurtigt klarer sig godt i skolen. I Holland føler eleverne sig hjemme i skolen, mens elever med indvandrerbaggrund ikke rigtig føler, de hører til i skolen i Danmark.

I øjeblikket arbejder OECD på en større rapport om indvandrerelevers situation i blandt andet Danmark såvel som i andre lande. Den forventes færdig i marts 2018.

Fra ligestilling til forskelsbehandling

Christian Horst er mag.art. i kultursociologi og lektor emeritus ved Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet, og har forsket i ligestillingsforhold for etniske minoriteter. Ifølge ham er der tendenser i Danmarkshistorien, som sætter spor i folkeskolen.

Efter anden verdenskrig gik man i Danmark op i demokratisk ligestilling og rettighedstænkning. Bestræbelsen var lighed mellem alle, uanset hvor man var født. Men i 1990'erne, nærmere bestemt i 1997 med den første integrationsbetænkning, begyndte man at forlade dette syn til fordel for et øget forsvar for forskelsbehandling.

»Fra at have baseret integration på ligestilling går man over til at forsvare forskelsbehandling. I Sverige sad der på samme tid et integrationsudvalg, der i deres forståelse af integration fremhævede, at integration skulle baseres på ligestilling og anerkendelse af etniske minoriteter. Retsudvalget i Danmark foreslog, at de svenske formuleringer blev inddraget i den danske lov, men det blev blankt afvist af den socialdemokratisk ledede regering«, forklarer Christian Horst.

I 00'erne tog en borgerlig regering over i

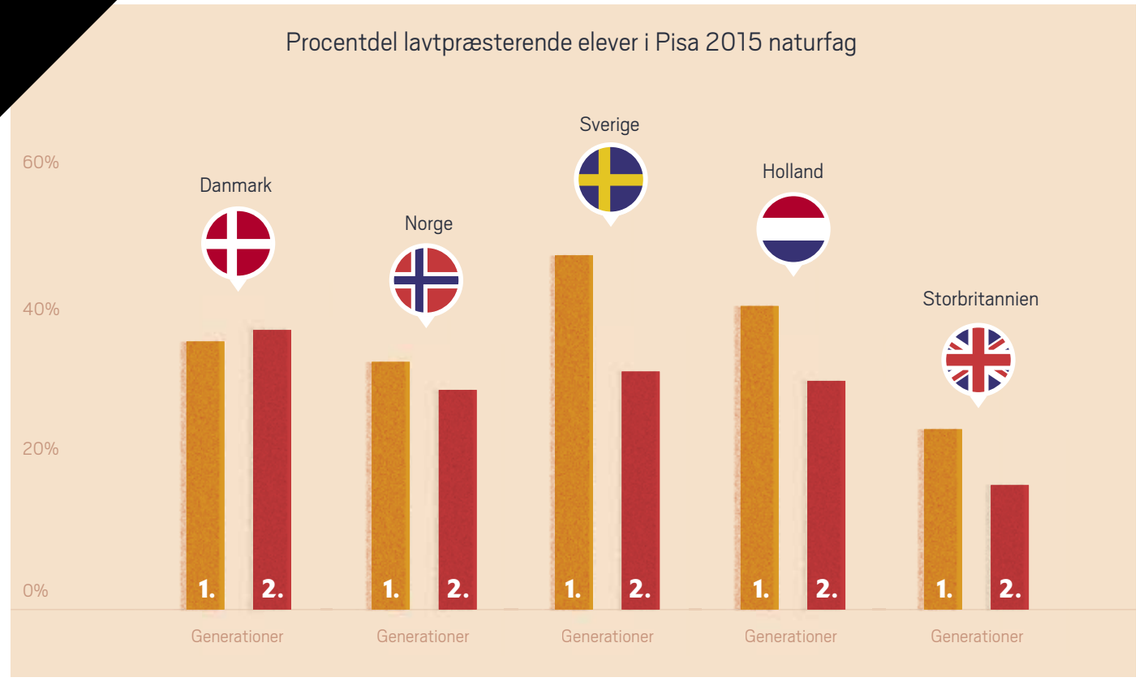

I Pisa deles de 15-årige op i syv niveauer efter de besvarede opgavers sværhedsgrad. Elever under niveau 2 betegnes som lavtpræsterende, her i naturfag, Pisa 2015.

Pisa

Organisationen OECD står bag det internationale Pisa-program (Programme for International Student Assessment), som måler, hvor godt elever er forberedt på at møde udfordringerne i dagens videnssamfund. I 2015 deltog 72 lande og regioner.

Eleverne testes i tre domæner: naturfag, læsning og matematik. Testen gennemføres hvert tredje år, og hver gang er et af domænerne udvalgt som hoveddomæne. Naturfag var hoveddomæne i 2015. Her bliver eleverne stillet ekstra mange opgaver og besvarer en række spørgsmål om deres motivation, interesse og holdning i forhold til naturfag.

Pisa Etnisk

Pisa Etnisk er en særlig dansk rapport, som sætter fokus på de unge med indvandrerbaggrund. Det er muligt, fordi man i Danmark har valgt at oversample antallet af elever med indvandrerbaggrund i Pisa-undersøgelsen for at kunne analysere særskilt på denne gruppe. Pisa Etnisk ser på udviklingen i kompetencerne hos indvandrere og efterkommere i de danske skoler. Rapporten går dermed mere i dybden med denne gruppe af elever end den overordnede Pisa-rapport fra OECD.

alliance med Dansk Folkeparti. Udfordringerne fra globalisering med krav om lavere offentlige udgifter betød en reduktion af velfærdsstatens ydelser. Dansk Folkeparti tog sig betalt for stemmerne med stramninger over for etniske minoritetsgrupper. Etnisk forskelsbehandling blev således en del af en ny politisk normalitet. Disse bevægelser kan man følge i folkeskolen, fremhæver Christian Horst.

»Fra at have været godt i gang med en international dimension i undervisningen og modersmålsundervisning blev der skåret ned. Modersmålsundervisning blev stort set afskaffet i 2002«, siger han og forklarer, at sociolingvistisk forskning viser, at det styrker både integrationen og elevernes effektivitet i tilegnelsen af dansk og skolefag at anvende deres modersmål.

»Kun at pøse mere dansk på folk er ikke den hurtigste vej til at lære dansk som grundlag for at tilegne sig skolefaglig viden. Det har vi prøvet i 40 år uden nævneværdige resultater«, siger han og peger på, at der i USA er en hastig stigning i skoler, der arbejder med tosproget undervisning baseret på dokumenteret succes i relation til nationale test.

Derudover bidrager det ikke til elevernes positive selvfølelse, at mange medier bruger etnicitet til at markedsføre negative billeder af forskellige kulturgrupper, især islam.

»Hvis børnene, når de mødes i skolen og klasseværelset, kun har mediernes fortællinger og ikke møder lærere, der i deres eksempler og fortællinger kan inddrage de etniske minoriteters forudsætninger positivt, hvor der skelnes mellem terror og religion eller kriminelle bander og etnicitet, så har disse børn et dårligt udgangspunkt«, siger Christian Horst og peger på, at lærerne skal bruge de etniske minoriteters forudsætninger som platform til at komme videre.

folkeskolen@folkeskolen.dk

Det er helt klart inden for sprogforskningen, at det tager fire-syv år, hvis man skal lære et andet sprog og kunne bruge det som et læringsredskab.

Christian Horst
Mag.art. i kultursociologi

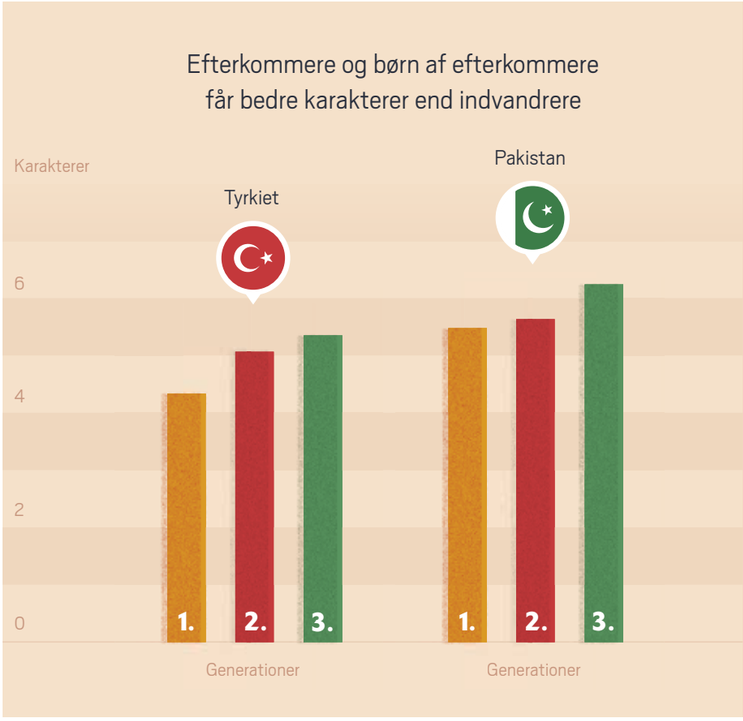

Der er tegn på fremgang over generationerne i en helt ny karakterstatistik, der netop er offentliggjort. Karaktererne er opgjort på tværs af afgangsprøverne fra 2012 til 2016 af Danmarks Statistik.

TEKST: DORTHE KIRKGAARD NIELSEN • FOTO: SIMON JEPPESEN

Forsker Line Møller Daugaard (til højre) har kendt Søndervangskolens elever, siden de gik i børnehaveklasse, og har hjulpet deres lærere – de seneste år Pia Ottesen (til venstre) – med at afprøve forskellige undervisningsforløb, som styrker elevernes sproglige bevidsthed.

PRAKSIS

Sprogportrætter øger den sproglige bevidsthed

9.a på Søndervangskolen i Aarhus har siden børnehaveklassen været en del af forskningsprojektet »Tegn på sprog«. Klassen fremlagde sit sidste aktionsforskningsprojekt for lærerstuderende på Via.

»Jeg har tegnet det afghanske flag på hjertet, for afghansk er mit modersmål. Og det danske og engelske flag på benene, for de sprog bruger jeg, når jeg går rundt«.

»Det ene ben har jeg farvet rødt, det viser mit gamersprog, for jeg spiller meget. Hovedet og hænderne er sorte - det er det sprog, jeg bander på«.

»Hånden er hundesprog, fordi jeg har en hund, jeg går til hundetræning med«.

Snakken går livligt rundt ved de otte borde i rum D402 på professionshøjskolen Via i Aarhus. Om engelsk, tyrkisk, arabisk, dansk, fransk, spansk. Om dialekter, fodbold-

To spor

»Tegn på sprog« har to spor – dels flere årlige forskningsstyrede dataindsamlingsaktiviteter, som foregår ens på de fem skoler. Dels to årlige undervisningsforløb, der planlægges på de enkelte skoler ud fra deres aktuelle behov.
På Søndervangskolen i Aarhus er der gennem årene arbejdet med blandt andet:

- Læsning af børnebøger på dansk og elevernes modersmål i 1. klasse.
- Skriftsprog, der sælger – salgstekster til brug for salg af skolen i 4. klasse.
- Læsning af det periodiske system i fysik/kemi i 7. klasse ud fra såvel et fysik/kemi-fagligt perspektiv som et læsestrategisk perspektiv.

Skam spænder ben for læring

Når andengenerationsindvandrerelever ikke klarer sig bedre end førstegenerationsindvandrerelever, kan det, ifølge Helle Pia Laursen, lektor og ph.d. på Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU) og projektleder på »Tegn på sprog«, hænge sammen med en følelse af skam over ikke at kunne godt nok dansk.

Som et biresultat af en af dataopsamlingerne i »Tegn på sprog« fandt forskerne nemlig ud af, at der blandt andengenerationsindvandrerelever i 4. klasse var en stor del, der ikke forstod den læste tekst, men som samtidig gjorde alt for at skjule, at de ikke forstod den.

»Vi fandt ud af, at mange af de her børn oplever, at der er en forventning om, at de skal leve op til bestemte dansksprogede normer, når de er vokset op som flersprogede i Danmark. Og de finder det både skamfuldt og flovt, hvis de ikke kan, og den følelse spænder ironisk nok ben for deres læring og sprogtilegnelse, for den bevirker, at de ikke kaster sig ud i arbejdet i klassen«, fortæller hun.

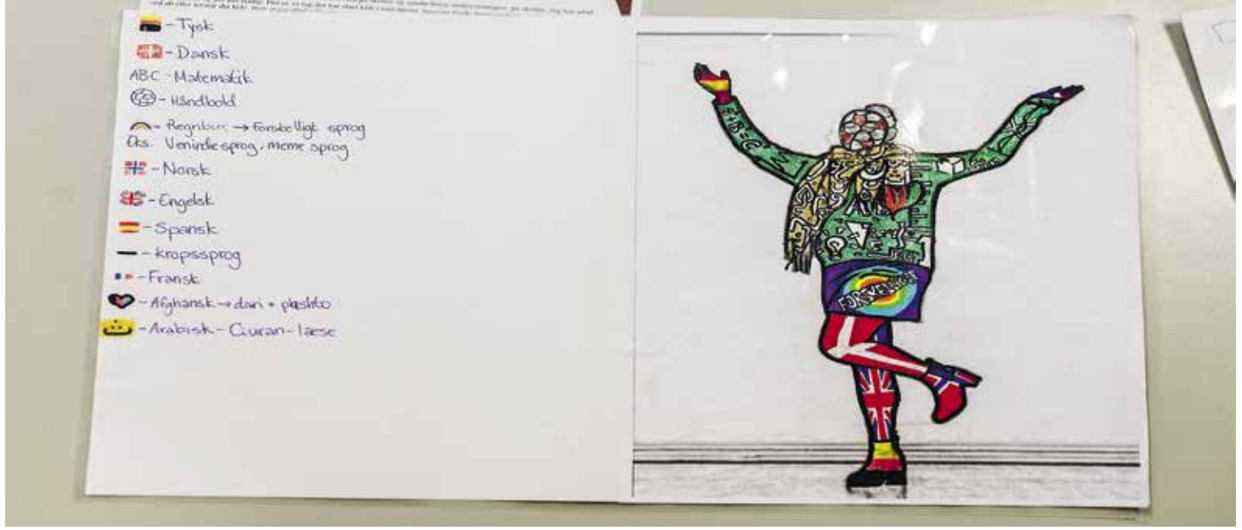

Sprogportrætter kan omfatte alle typer sprog, og eleverne kan lægge lige så mange reflekterende lag ind, som de har lyst til. Aeleha med afghanske rødder har både afghansk, dansk, tysk, norsk, arabisk, spansk og fransk med som sprog, hun sætter højt, taler, kender eller gerne vil lære. Men også matematiksprog og håndboldsprog, fordi hun er glad for begge dele. Regnbuesproget på nederdelen dækker over blandt andet venindesprog og memesprog.
Samtidig symboliserer den blanke baggrund Aelehas håb om at lære at tænke mindre over tingene.
»Tænk aldrig at tage det tungt, når folk siger noget, der provokerer dig, eller når nogen hvisker-tisker«, står der i den skriftlige del af hendes sprogportræt.

sprog, dansesprog, salgssprog, kærlighedssprog og musiksprog. For eleverne fra 9.a på Søndervangskolen er på besøg hos et hold tredjeårsstuderende på læreruddannelsen. Som afslutning på et forløb om sprogportrætter.

Sprogportrætterne er et af mange projekter i forskningsprojektet »Tegn på sprog«, hvor forskere og lærere i fællesskab udvikler, planlægger og afprøver konkrete undervisningsforløb for at skabe viden om, hvordan man bedst tilrettelægger læse- og skriveundervisning for tosprogede elever.

Sproglige forudsætninger

Såvel 9.-klasseeleverne som de lærerstuderende har lavet sprogportrætter. En metode, som oprindelig var et forskningsredskab til at få indblik i børn, unge og voksnes flersprogethed, men som også bruges som et konkret værktøj med stort didaktisk potentiale.

»Man kan lære hinanden at kende via sprogportrætter, få afdækket elevernes sproglige resurser og vækket deres sproglige nysgerrighed og bevidsthed, som er helt nødvendigt for at lære sprog«, forklarer Line Møller Daugaard, ph.d., docent i sprogpædagogisk praksis og Vias forskerrepræsentant i projektet.

Klasselærer og dansklærer i 9.a, Pia Ottesen, bakker op:

»Sprogportrætter er et godt redskab til at komme tæt på eleverne som personer og på deres sprog. Hvilket er meget vigtigt i forhold til tosprogede elever, for skal de gøres dygtigere i dansk, kræver det en dybere forståelse for, hvilke sprog der rører sig hos dem. Hvad deres sproglige forudsætninger er«, siger Pia Ottesen.

De lærerstuderende har lavet deres sprogportrætter ud fra en færdig skabelon. Eleverne i 9.a har brugt tid på at tage selfies i positioner, der siger noget om dem hver især. Efterfølgende er selfien blevet brugt som skitse til sprogportrættet.

»For at give eleverne ejerskab og gøre sprogportrætterne mere personlige valgte vi, at de skulle bruge tid på selfies. Samtidig er det altid vigtigt at arbejde meget visuelt med tosprogede, fordi de ikke er 'sprogbadet' i det danske sprog«, fortæller Pia Ottesen.

Tegn på sprog

»Tegn på sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive« er et tiårigt forsknings- og udviklingsprogram på tværs af professionshøjskolerne Via, Nord, Lillebælt, UCC og Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse og fem kommuner. Målet er at øge indsigten i tosprogede elevers læse- og skrivetilegnelse og udvikle læse- og skrivepædagogikken, så den i højere grad sikrer de tosprogede elevers skriftsproglige udvikling og deres muligheder for at klare sig videre i uddannelsessystemet.

Projektet har fulgt fem klasser, fra de begyndte i børnehaveklasse i 2008. Klasserne er på Søndervangskolen i Aarhus, Herningvej Skole i Aalborg, Abildgårdskolen i Odense, Blågård Skole i København og Novaskolen i Vejle.

Projektet er støttet af Undervisningsministeriet. Forskningsresultaterne er løbende offentliggjort på ucc.dk, og i februar 2019 udkommer en opsamlende forskningsrapport.

Dansk som andetsprog i læreruddannelsen

Med den nye læreruddannelse fra 2013 er det ikke længere muligt at tage et linjefag/undervisningsfag i dansk som andetsprog. I stedet får samtlige studerende nu modulet »Undervisning af tosprogede elever«. På Via et modul på 3. eller 4. årgang med et omfang på ti ECTS.

Ph.d. Line Møller Daugaard underviser på modulet og mener, det er rigtig godt, at alle lærerstuderende nu får et modul om tosprogede elever.

»Det betyder, at vi fremover ikke har nogle lærere ude i skolen uden en grundlæggende viden om, hvad tosprogede elever er, hvilke udfordringer de har, og hvordan man kan arbejde med tosprogede«, siger Line Møller Daugaard.

Uden muligheden for et decideret undervisningsfag i dansk som andetsprog ser hun dog også faldgruber.

»Det her modul fylder ti ECTS-point, det tidligere linjefag fyldte 36 ECTS. Så vi mangler specialisterne, dem, der kan gå i dybden, og jeg er nervøs for, at vi taber en masse elever – især nyankommne og de svage tosprogede – ved kun at uddanne generalister. Det bedste ville absolut være, hvis der både var det grundlæggende modul for alle og så mulighed for et undervisningsfag i dansk som andetsprog«, mener hun.

Lærerstuderende Josefine Brun Larsen fortæller om både hundesprog, dialekt fra Djursland, musik, dansk, engelsk, svensk og norsk i sit sprogportræt.

Ned i detaljen

Hvor Line Møller Daugaard har været tilknyttet klassen som forsker helt siden første skoledag, har Pia Ottesen først fået klassen i 7. klasse. Der er 24 elever i 9.a., alle tosprogede, fordelt på ti forskellige nationaliteter, men kun én er født uden for Danmark. Deltagelsen i »Tegn på sprog« har især højnet hendes bevidsthed om elevernes flersprogethed.

»Den største øjenåbner har været, hvor vigtigt det er at have fokus på det sproglige. Ikke kun det danskfaglige, men hele det sproglige fundament hos hver enkelt elev. For deres sproglige resurser kan bruges til at knække koder, ordstillinger, begreber, læsestrategier«.

»Samtidig har det overrasket mig, hvor langt ned i detaljen man skal gå, for at tosprogede forstår begreber. Nogle gange skal man helt ned til, hvordan man bevæger øjnene - hen over for eksempel det periodiske system. Men det er nødvendigt. For ellers taber du eleverne, og de lader, som om de forstår det«, siger Pia Ottesen.

Formiddagen på Via er ved at være slut. Såvel elever som lærerstuderende er begejstrede. Det samme er læreren og forskeren:

»Praksisnær forskning som 'Tegn på sprog' med et tæt videnskredsløb mellem skole, uddannelse og forskning er meget værdifuldt og brugbart. Fordi vi er helt inde i maskinrummet med ægte lærere og elever i klasser med udfordringer og muligheder i hverdagens klasserum«, mener Line Møller Daugaard.

De lærerstuderende er enige. Efter at have læst en masse om flersprogethed og tosprogede havde de i dag besøg af rigtige levende tosprogede, som de fandt ud af er både seje, sprogligt bevidste, målrettede, reflekterende - men først og fremmest bare unge mennesker i 9. klasse.

folkeskolen@folkeskolen.dk

Stræk sproget – og brug elevernes flersprogethed

Tosprogede elever bliver bedre til at skrive og læse dansk, når lærerne på en eller anden måde bringer elevernes forskelligartede potentialer og resurser i spil. Det samme gælder, når lærerne arbejder med at strække elevernes sprog.

Det er de to vigtigste budskaber fra det ti år lange forsknings- og udviklingsprojekt »Tegn på sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive«.

Netop de to områder kan lærere få masser af konkret inspiration til arbejde med i bogen »Inspiration til literacyundervisningen i flersprogede klasserum«. En bog skrevet på erfaringer fra netop »Tegn på sprog«.

I afsnittet »Det intersprogsstrækkende perspektiv« har forskningsprojektets seks forskere samlet deres afprøvede didaktiske erfaringer rettet mod, at børnene strækker deres sprog. Så eleverne ikke alene lærer at klare sig med det sprog, de kan, men så de kan udfordres sprogligt og stimuleres til sproglig nysgerrighed gennem systematisk opmærksomhed på forskellige måder at strække sproget på.

I afsnittet »Det tværsproglige perspektiv« har forskerne på samme måde samlet deres erfaringer med at inddrage tværsprogligheden i læse- og skriveundervisningen. I det flersproglige klasserum kan børnene aktivere og bruge alle de erfaringer, de måtte have med sprog. Så mange forskelligartede sproglige erfaringer bliver brugt i fælles refleksioner over sprog og sprogbrug til læseforståelse og læsestrategier på tværs af sprog. Bogen kan hentes på ucc.dk.

FRA FORSKNINGEN

Flersprogethed[1] – en fordel eller en ulempe, når man skal lære sprog?

Stik imod resultaterne fra international forskning klarer danske elever med flersproget baggrund sig relativt dårligt i engelsk. I sit ph.d.-projekt har Rawand Samal Jalal undersøgt sammenhængen mellem en gruppe elevers præstation på engelsk, dansk og deres modersmål. For eksempel eleven Jasmina, der scorede meget lavt i engelsktesten, men klarer sig godt i dansktesten og har en af de højeste scorer i tyrkisktesten. Hun har tidligere haft en engelsklærer, som ikke accepterede brugen af tyrkisk i skoletiden. Men *translanguaging* - overførsel af strategier fra ét sprog til et andet - som et redskab i undervisningen kunne muligvis give hende og andre flersprogede elever en større metasproglig bevidsthed og derved forbedre deres engelskkompetencer.

Peer review light

Folkeskolen Forskning har bedt ph.d.-stipendiat Rawand Samal Jalal skrive en artikel om sin forskning i flersprogede elevers engelskresultater og -strategier. Desuden har en erfaren forsker læst artiklen og konstateret, at den opfylder alle de klassiske krav til en forskningsmæssigt lødig og god artikel. Vi kalder konceptet peer review light, fordi der ikke er tale om peer review efter de regler, som gælder for forskning, men om en model, som har lånt et element herfra.

Om forfatteren:

Rawand Samal Jalal
Underviser på læreruddannelsen på UCC, København, og ph.d.-stipendiat ved Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet. I sit projekt belyser hun engelskkompetencerne blandt en større gruppe tosprogede elever sammenholdt med samme kompetencer blandt deres étsprogede klassekammerater og identificerer de læringsstrategier, som anvendes af tosprogede elever med høje kompetencer. Rawand Samal Jalal er kurdiskfødt og cand.mag. i engelsk.

Hvordan klarer danske folkeskoleelever med flersproget baggrund sig i engelsk?

Svaret er langtfra entydigt - ikke desto mindre er der en tendens at spore. Noget tyder nemlig på, at mange flersprogede klarer sig langt dårligere end deres étsprogede klassekammerater, hvilket er stik imod den internationale forskning på området.

Ser vi nemlig på den internationale forskning, har adskillige studier påvist, at tosprogethed har en positiv effekt på såvel elevernes generelle kognitive formåen som deres kundskaber i et tredjesprog; dette gælder i særdeleshed, hvis eleverne har læsekundskaber i deres førstesprog (L1)[2] (Thomas, 1988; Swain et al., 1990; Sanz, 2000). I Sverige har en undersøgelse af karakterniveauet ved den eksamen, der svarer til folkeskolens afgangsprøve, vist, at tosprogede elever, der har deltaget i modersmålsundervisning, har et højere eksamensgennemsnit end alle andre elevgrupper, og at forskellen på grupperne er størst i engelsk (Skolverket, 2008).

I Danmark ser billedet anderledes ud; her er der en tendens til, at to- og flersprogede med minoritetssprog som L1 klarer sig signifikant dårligere i uddannelsessystemet end deres jævnaldrende med majoritetssprog som L1 (Danmarks Evalueringsinstitut, 2006; Pisa Etnisk 2014). I dette projekt er der især fokus på, at de flersprogede klarer sig langt dårligere i faget engelsk (deres L3) end deres étsprogede klassekammerater (Danmarks Evalueringsinstitut, 2003). Dette kan undre ud fra den internationale litteratur.

Det er imidlertid problematisk, at der med hensyn til generelle skolekundskaber især konkluderes ud fra Pisa-undersøgelser, fordi disse alene gennemføres på dansk og uden indhentet viden om de forskellige elevgruppers sproglige forkundskaber på de enkelte sprog, de behersker. Eleverne er desuden ikke udvalgt efter sproglige kriterier, ud over om de selv rapporterer at have dansk som modersmål eller andetsprog, og kategorien af »flersprogede elever« fremstår derfor som uanalyseret i forhold til elevernes læringsmæssige forudsætninger. For at belyse forholdet mellem elevforudsætninger og tredjesprogstilegnelse er der behov for en anden type forskning. Det er nødvendigt at se på de flersprogedes læringssituation, og hvad årsagen til deres svagere engelskkompetencer i danske skoler kunne være. Nogle forskere har peget på vigtigheden af det pågældende sprogs sociale status i det givne samfund. Her skelner Lambert (1974) imellem *additive* og *subtractive bilingualism*. Han peger på sociokulturelle faktorer som den prestige og sociale værdi, der bliver tillagt den tosprogedes to sprog; med andre ord: Tosprogethed har en positiv effekt på kognition, når det første sprog, de tosprogede har tilegnet sig, har høj social værdi i det pågældende samfund, og der med det nye sprog, de tilegner sig, sker en udvidelse af deres sproglige repertoire; dette betegnes *additive bilingualism*. På den anden side har tosprogethed en negativ effekt på kognition, når de tosprogedes modersmål har lav social værdi i det pågældende samfund, og når de tosprogedes modersmål gradvis bliver erstattet af det nye sprog, hvilket betegnes *subtractive bilingualism*. I lyset af dette peger Cummins (2000) på henholdsvis additiv og subtraktiv pædagogik – den additive pædagogik trækker på de tosprogedes sproglige kompetencer, hvorimod den subtraktive pædagogik negligerer disse; desuden er den additive pædagogik velegnet til at udvikle de tosprogedes metasproglige bevidsthed.

Translanguaging

En lignende pædagogisk tilgang, *translanguaging*, har fokus på, at man trækker på alle de resurser, som eleverne har på tværs af flere sprog (García, 2009; Canagarajah, 2011). García (2009) hævder, at det pædagogiske redskab *translanguaging* udnytter, at flersprogede har et sprogligt repertoire, hvorfra de vælger funktioner til at kommunikere effektivt i den konkrete situation. Det vil sige, at *translanguaging* tager sit udgangspunkt i alle elevers sproglige praksis i tilrettelæggelsen af læringsaktiviteter, herunder også i elevernes kendskab til flere sprog.

Vender vi tilbage til de to- og flersprogedes situation i Danmark, kunne man antage, at de ofte befinder sig i en subtraktiv læringssituation (Holmen, 2015), og at dette har en effekt på deres skoleresultater. Dette gælder særligt, når det kommer til flersprogede med ikkeeuropæiske minoritetssprog som L1, da disse sprog formodentlig har lav social værdi i Danmark. Her kunne man forestille sig, at *translanguaging* som et pædagogisk værktøj kunne være en metode, hvorpå de flersprogede oplevede en additiv læringsproces; det vil sige, at man via sin undervisningsmåde kan udnytte alle elevers sproglige resurser mere effektivt. For at gøre dette skal man have mere detaljeret viden om elevernes faktiske sproglige forudsætninger, herunder hvilke sproglige læringsstrategier de anvender.

I lyset af ovenstående har jeg i mit ph.d.-projekt prøvet at se nærmere på hele denne problematik. Jeg har derfor undersøgt de flersprogedes kompetencer i engelsk som deres tredjesprog sammenlignet med deres étsprogede jævnaldrendes kompetencer i engelsk som deres andetsprog. Derudover har jeg undersøgt, om de flersprogede, der har gode engelskkompetencer, gør brug af *translanguaging* – det at udnytte alle sine resurser på tværs af sprog – som en strategi i engelskundervisningen.

Selve undersøgelsen har været todelt bestående af en kvantitativ og en kvalitativ del. I den kvantitative del af studiet blev 233 9.-klasseelever (85 étsprogede og 148 flersprogede) fra ni forskellige skoler fordelt i København testet i deres generelle engelskkundskaber. En statistisk undersøgelse viste, at de étsprogede klarede sig signifikant bedre i engelsktestene end de flersprogede (z = 7.30, p = .000, r = .48). Da gruppen bestående af flersprogede er uhomogen, blev der udskilt en underkategori bestående af flersprogede med tyrkisksproget baggrund (35 elever). Denne gruppe elevers testscore blev sammenlignet med de étsprogedes testscore, og resultaterne viste, at de étsprogede også her klarede sig signifikant bedre end de flersprogede med tyrkisksproget baggrund (z = 5.82, p = .000, r = .53).

Motivation og socioøkonomi

Derudover blev de 233 elever bedt om at udfylde et spørgeskema, der ud over baggrundsoplysninger også fokuserede på elevernes kontakt med engelsk og deres motivation for at lære at bruge sproget.

Her viser den statistiske analyse, at variabler som socioøkonomisk status (ρ_s = .54, p = .000 [two-tailed]), motivation (ρ¬s = .23, p = .000 [two-tailed]), akademisk kompetence (ρ_s = .66, p = .000 [two-tailed]), engelskkarakter (ρ_s = .67, p = .000 [two-tailed]), receptiv eksponering til engelsk (ρ_s = .31, p = .000 [two-tailed]) og produktiv brug af engelsk (ρ_s = .20, p = .002 [two-tailed]) korrelerede med høj score i engelsktesten. Med andre ord spiller socioøkonomi, motivation og så videre en stor rolle i de enkelte elevers testresultater.

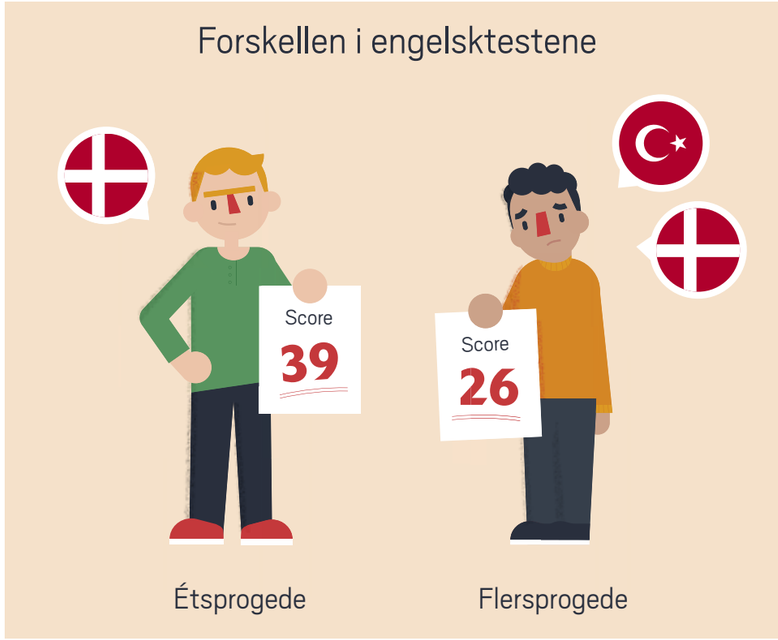

Disse resultater bekræfter Pisa-undersøgelsen fra 2014, men for at forstå resultatet er man nødsaget til at grave lidt dybere; derfor er der potentiale til forklaring at hente i den kvalitative del af undersøgelsen.

I denne del af undersøgelsen blev 12 elever med tyrkisksproget baggrund udvalgt baseret på testresultaterne: fire elever med den højeste score, fire med middelscore og fire med den laveste score. Disse elevers adfærd i engelskundervisningen blev observeret på nært hold i cirka to måneder med blandt andet det formål at identificere gode læringsstrategier hos flersprogede elever med høje engelskkompetencer.

Der blev for eksempel undersøgt, hvad eleverne gør, når de løser problemer, og om de dygtige elever gør brug af strategien *translanguaging* – det vil sige, om de udnytter deres resurser på tværs af sprogene – i engelskundervisningen. Ud over observationer af disse elever blev de også interviewet, alt sammen for at kaste lys over, hvorfor de ligger, hvor de gør, i forhold til engelskkompetencer.

Ydermere blev elevernes samlede sprogbeherskelse undersøgt nærmere for at undersøge sammenhængen mellem gode færdigheder i deres tredjesprog (L3) og henholdsvis deres L1 og L2; informanternes L1-kompetencer (tyrkisk) og L2-kompetencer (dansk) blev testet receptivt (læseforståelse og grammatik) og både mundtligt og skriftligt.

Ser vi på testresultaterne fra disse 12 elever, er der et mønster at spore hvad angår deres engelsk- og danskkompetencer; nemlig en tendens til, at deres score i dansk- og engelsktesten korrelerer.

Hvad angår tyrkisktesten ser billedet anderledes ud; her er der pludselig ikke den samme korrelation imellem resultaterne fra engelsk- og tyrkisktesten. Her skiller i særdeleshed to elever sig markant ud, som jeg af den grund vil fokusere på. Da alle elever er anonyme, vil der blive refereret til dem med dæknavne.

Baris

Den ene af de to elever, som skiller sig ud, er en dreng (Baris); han scorede højt i engelsktesten (også sammenlignet med de étsprogede). Hans score i dansktesten lå ligeledes højt og korrelerede altså med scoren i engelsktesten, men ser vi på tyrkisktesten, er hans score en af de laveste sammenlignet med de andre. Baris klarer sig generelt rigtig godt i skolen og får sjældent under tocifrede karakterer i de fleste af sine fag. Baris har aldrig modtaget modersmålsundervisning, men har dog skrivekundskaber på sit L1. Ud fra observationerne og interviewene virker det mere, som om han trækker på sit L2 (dansk) og gør brug af transfer[3] fra L2 til L3 (engelsk) og ikke inddrager L1. Baris kunne være en dreng, der *bare* er intelligent og »god til at gå i skole«, men ikke har inddraget sit L1 i skolegangen.

Jasmina

Den anden elev, Jasmina, skiller sig ud, fordi hun er blandt de elever, der scorede lavest i engelsktesten, men klarede sig godt i dansktesten og havde en af de højeste scorer i tyrkisktesten. Ifølge hendes lærere er hun en yderst dygtig mønsterelev, der klarer sig godt i stort set alle andre fag end engelsk - dette bekræfter hendes engelskkarakter og karaktergennemsnit. Observationerne i klassen understøtter hendes lave score i engelsktesten; Jasmina har svært ved at sætte ord sammen til at danne hele sætninger, svært ved at udtale en del lyde på engelsk og har i det hele taget et begrænset ordforråd - denne observation understøttes af hendes egne ord, da hun bliver spurgt, hvad hun synes er svært ved engelsk: »Jeg føler, det er svært at bygge en sætning op, jeg har også lidt svært ved ordene. Jeg kan ikke så mange ord. Så jeg ved ikke, hvordan jeg kan lave en sætning, når jeg ikke kan alle ordene«. Med andre ord kæmper hun virkelig for at kunne formulere sig på engelsk.

Hvad der er interessant, er Jasminas tendens til at gøre brug af både *code switching* (det at skifte imellem to eller flere sprog) og *translanguaging* som et redskab i engelskundervisningen. Dog fortæller hun, at de har fået at vide af deres tidligere lærere, at de ikke må tale tyrkisk i skoletiden, og på trods af en ny engelsklærer, som ikke ser elevernes brug af deres modersmål som et problem, ligger det stadig i baghovedet. Hun fortæller, at hun godt kan finde på at bruge tyrkisk som en læringsstrategi i engelsktimerne - for eksempel kan hun finde på at bruge Google Translate (engelsk til tyrkisk), men hun forsøger først at oversætte til dansk.

I et interview spørger jeg Jasmina, om hun har nogen ide om, hvorfor hun synes, engelsk er så svært, og om hun altid har haltet bag efter sine klassekammerater hvad angår engelskkompetencer, samt om hun mindes et tidspunkt, hvor hun var på niveau med de andre. Til det svarer hun: »I 4. klasse, hvor vi havde engelsk, der følte jeg, jeg var på samme niveau som de andre, men som årene gik, og vi hele tiden fik nye engelsklærere - vi har skiftet fire-fem gange - det har så gjort, at det er blevet sværere og sværere. Så kom vi i 7. klasse og fik pludselig noget, der var på et højt niveau i forhold til mig, og så kunne jeg ikke følge med dem«. Ud fra hendes oplevelse og høje kompetencer i andre fag kunne man antage, at hendes læringsproces ikke er blevet tilgodeset i de tidlige klasser i den pædagogiske praksis. Hun nævner desuden, at hun et år tidligere, da de fik deres nuværende engelsklærer, igen følte motivation til at lære engelsk.

Det er naturligvis svært at konkludere ud fra nogle enkelte tilfælde; ikke desto mindre kunne man antage, at tilfældet med Jasmina ikke er enestående, og at en del flersprogede folkeskoleelever egentlig følger fint nok med i engelskundervisningen ved skolestart, men at de pædagogiske rammer i løbet af skoleårene ikke tager højde for elever med flere sprog i bagagen. Jeg vil påpege, at *translanguaging* som et redskab i undervisningen muligvis kunne give de flersprogede elever en større metasproglig bevidsthed og derved måske forbedre deres engelskkompetencer og ikke mindst give eleverne en følelse af anerkendelse, hvilket alt andet lige må have positiv indflydelse på sproglæringen.

---

1 I mit ph.d.-projekt og i denne artikel benyttes begrebet »flersproget« og ikke »tosproget«, dels fordi sidstnævnte har en negativ konnotation (Kristjansdottir, 2011), dels fordi de gældende personer/elever oftest har mere end ét hjemmesprog/modersmål.

2 Overførsel af visse karakteristika fra det ene sprog til et andet.

Se litteraturliste på **folkeskolen.dk/forskning.**